

6. Лебедева Н.Н. Принципы и методы игротерапии/ Н.Н.Лебедева.- М., 1997.- 178 с.
7. Лэндрет Г. Игровая терапия: искусство отношений/ Г.Лэндрет.- М.: Изд-во, 1994.- 368 с.
8. Мустакас К. Игровая терапия/ Кларк Мустакас.- СПб.: Речь,- 2003.- 282 с.
9. Осипова А.А. Общая психокоррекция. Учебное пособие/ А.А.Осипова.- М.: «Сфера», 2002.- 510 с.
10. Экслейн В. Игровая терапия/ Вирджиния Экслейн.- М.: Апрель-Пресс, ЭКСМО-Пресс, 2000.- 480 с.

Резюме. В статье представлен теоретический анализ игровой терапии как средства психологической помощи детям, описаны механизмы коррекционного влияния игры, функции психолога-игротерапевта. Игротерапия рассматривается не только как способ роста и развития личности посредством самовосприятия и уважения к себе, осознания собственных чувств, проблем и конфликтов, но и как форма профилактической психогигиены для здоровых детей.

Ключевые слова: игротерапия, психологическая помощь, коррекционное влияние, профилактическая психогигиена, психолог-игротерапевт.

Summary. This article provides a theoretical analysis of play therapy as a method of psychological assistance for children and adolescents, mechanisms of corrective influence of game, functions of psychologist-therapist. Specialists of play therapy should have the necessary knowledge and skills to achieve efficiency in work and serve the interests of children.

Keywords: play therapy, psychological services, correctional impact, specialists of play therapy.

УДК: 37.015.3

С.А. ЛИТВИНЕНКО, В.М. ЯМНИЦЬКИЙ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАКТИКИ СУПЕРВІЗІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Резюме. У статті здійснено теоретичний аналіз актуальних проблем супервізії та розкрито особливості використання практики супервізії у професійній підготовці майбутніх психологів. Супервізія розглядається як специфічна форма професійно-педагогічного супроводу входження в професію, що виконує практико-орієнтовану функцію, оскільки вона виступає засобом розвитку рефлексивної компетентності майбутніх психологів.

Ключові слова: супервізія, професійна підготовка майбутніх психологів, функції супервізії, консультування, психотерапія, психокорекція.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку України обумовлює необхідність реформування системи освіти, теоретичне осмислення та практичне вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців. Розширення розмаїття напрямів соціально-психологічної допомоги, психокорекції та психотерапії вимагає вироблення стандартів та критеріїв професіоналізму. Динаміка суспільних процесів змушує по-новому підійти до особистості сучасного психолога, його функцій та професійної компетентності, пошуку нових освітніх технологій підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців. Крім того, важливою професійною вимогою до фахівців в галузі допомагаючої професії є зростання відповідальності за результати праці.

Метою статті виступив теоретичний аналіз актуальних проблем супервізії та розкриття особливостей використання практики супервізії у професійній підготовці майбутніх психологів.

Виклад основного матеріалу. Професійно-предметний простір практичної психології ще недостатньо чітко окреслений, хоча в останні роки відбувається процес систематизації понять практичної психології та її професійних меж. Окреслюються напрями та види діяльності практичного психолога, визначаються функції фахівця в галузі практичної психології та види професійно-психологічних завдань (О.Бондаренко, І.Булах, Л.Долинська, В.Панок та ін.). Дослідники вказують на те, що модель діяльності практичного психолога, характеристики його професіоналізму в технологічному плані ще недостатньо вивчені, через багатоплановість й різноспрямованість діяльності психолога й відносно «молодість» спеціальності; осмислення професіоналізму, зумовлюється постійними соціально-економічними змінами в суспільстві і змінами у змісті вищої освіти. Водночас у суспільстві актуалізуються потреби у забезпеченні кваліфікованої і доступної психологічної допомоги та підвищення психологічної культури громадян. Так, за свідченням джерел, лише 1 із 7 звернень про психологічну допомогу адресоване фахівцям. В більшості випадків допомоги шукають у магів, знахарів або провідців. Очевидно саме вони демонструють реальності попиту послуг практичної психології [5, с.38].

В умовах модернізації освіти оцінка ефективності професійної діяльності здійснюється з позицій компетентнісного підходу, що характеризує уміння фахівця використовувати в конкретній ситуації засвоєні знання і особистий досвід. Окрім знань, умінь та навичок як підвалин традиційної освіти, у підготовці психолога-практика необхідний розвиток спеціальної рефлексії та формування професійної ідентичності і професійного мислення, розвиток професійної комунікації й прилучення майбутніх фахівців до професійної традиції. Освіта фахівця в галузі психологічної допомоги має бути не тільки практико-орієнтованою, тобто провідником від теорії до практики, але й теоретико-орієнтованою, що передбачає «занурення» освітнього

процесу в психологічну практику і здійснення теоретичної рефлексії живого практичного досвіду. Моделлю такого підходу слугує супервізія як загально визнаний метод освіти, підвищення кваліфікації та підвищення якості роботи фахівців у сфері допомагаючих професій.

Аналіз сучасних моделей супервізії (В.Булюбаш, Г.Залевський, О.Махнач, П. Ховкінс, Ю. Щукіна, Watkins та ін.) доводить, що вони спрямовані на супровід і підтримку фахівця в його роботі з конкретним клієнтом, тобто допомогу в розумінні своїх професійних дій і в розумінні особистості клієнта. Відповідно, наукові дослідження супервізії проводяться з точки зору її ефективності як методу навчання та супроводу психологічної практики професіонала.

Практика супервізії як форми наставництва та діалогу з'явилася на початку 30-х років минулого століття в межах психоаналітичної підготовки. За кілька десятиріч існування практики супервізії в ній відбулася інтеграція науки, практики та освіти. У сучасних умовах супервізія поряд із засвоєнням теорії виступає необхідною складовою професійної підготовки і підвищення професійної майстерності фахівців допомагаючи професій. Такі відносини мають певну часову тривалість, припускають оцінку і ставлять своєю метою поліпшення професійного функціонування. Актуалізувалася потреба у впровадженні супервізійної практики у професійну підготовку та діяльність практичних психологів, проте інститут супервізорства лише починає розвиватися.

Розвиток інституту супервізії зумовлюється потребами підвищення якості підготовки фахівців, що працюють у різних галузях соціальної та освітньої практики, а також удосконаленням діяльності психологічної і соціально-психологічної служби, формування професійної та рефлексивної компетентності фахівців. Логіка розвитку практичної психології як професії, на думку Ю.Щукіної, вказує на необхідність розширення розуміння змісту і ролі супервізії як діалогічної рефлексивної практики для професійного розвитку фахівців (а не тільки відтворення готового знання і досвіду), творчої лабораторії початківців і досвідчених фахівців; зустрічі науки, практики та освіти в галузі психологічної допомоги, консультування та психотерапії; пошуком відповіді на творчий виклик з боку реальності клієнта і реальності професійного спілкування з ним, дослідження себе як професіонала; систематичного наукового дослідження самої психологічної практики (зокрема, проблем ефективності того чи іншого методу, його результативності і т.д.) [7].

Водночас, поряд з творчо-розвивальним, супервізія містить і нормативно-контролюючий потенціал, тому моделі сертифікації, атестації, ліцензування психолога-практика народжуються і розвиваються з практики супервізії, і не можуть бути результатом лише адміністративних заходів. На думку Ю.Щукіної, практика супервізії повинна бути осмислена як «точка зростання» психологічної теорії, як релевантне місце діалогу науки, практики, освіти [8].

Не секрет, що психологічна освіта та підготовка майбутніх психологів не встигає за бурхливими темпами розвитку галузі психологічної допомоги. Традиційно у ВНЗ забезпечується академічна освіта з додатками у вигляді практико-орієнтованих курсів, які не завжди адаптовані до динамічних соціальних змін й актуальних, часто конкретно-ситуативних запитів психологічної допомоги. У зв'язку з цим в умовах ВНЗ неможливо повною мірою підготувати молодого фахівця до зустрічі з реальністю та викликами практики. Виходить, що потрібно постійно тримати руку на пульсі професії, щоб належати їй. На основі традицій підготовки психологів і запитів психологічної допомоги, що склалися у світовій практиці, можна виділити обов'язкові базові елементи професійної освіти в галузі допомагаючих професій, як-от: теорія; професійний тренінг (майстер-класи); супервізія; клієнтський досвід; самопізнання.

Узагальнюючи, можна виокремити провідні цілі супервізії: забезпечення професійного розвитку психолога-практика; стимуляція розвитку спеціальних навичок і компетенцій для підвищення якості роботи; експертиза професійної діяльності фахівця сфери психологічної допомоги (в тому числі, атестація, сертифікація, підтвердження і оновлення ліцензії), збільшення відповідальності фахівців по відношенню до стандартів професійної психологічної допомоги. Результатом супервізії є розвиток не тільки професійної діяльності, а й професійної особистості.

Отже, попри відсутності єдиного підходу та існування різних концепцій та моделей супервізії, більшість науковців (Г.Залевський, Н.Кравцова, С.Смирнова, Ю.Щукіна та ін.) розглядають супервізію як специфічну форму професійно-педагогічного супроводу входження в професію, що виконує практико-орієнтовану функцію. Супервізія полягає у здійсненні студентами професійної практичної діяльності в певній галузі під керівництвом уповноваженого кваліфікованого фахівця, що має досвід самостійної роботи у сфері практичної психології або соціальної роботи.

Метою супервізії у підготовці майбутніх психологів є підготовка студентів до здійснення самостійної професійної діяльності та виконання провідних професійних функцій, що дозволяє усвідомлювати, розуміти і аналізувати свої професійні дії і професійну поведінку. Завданнями супервізії є: створення умов для розвитку професійної рефлексії та усвідомлення себе у професії, формування професійної свідомості і мислення; застосування студентами отриманих знань, умінь і навичок при вирішенні теоретичних і практичних завдань; формування і вдосконалення необхідних для самостійної професійної діяльності, розвиток важливих особистісно-професійних якостей. До найважливіших супервізійних завдань належить підтримка атмосфери довіри, спільного дослідження та діалогу в процесі роботи, що сприяє забезпеченню професійного становлення і розвитку майбутніх психологів.

Провідними функціями керівника супервізії є створення оптимальних умов для формування й розвитку у студентів рефлексії та ключових фахових компетенцій, необхідних для вирішення професійних завдань;

взаємодія зі студентами й обговорення з ними ходу і результатів виконання професійних завдань і функцій; оцінювання рівня розвитку професійних компетенцій студентів у процесі проходження супервізії; допомога й підтримка студентів в освоєнні ними необхідних професійних функцій.

Супервізійний простір стає місцем, у якому студенти досліджують всі процеси власної практики, в якій свідомо та несвідомо включаються. До провідних характеристик супервізійного простору належать: відмежованість від усіх особистісних і професійних ролей, що дозволяє рефлексивно осмислювати власну практику; стабільність і безпека – забезпечується умовами регулярності та гарантіями конфіденційності; чіткість дотримання правил участі в супервізійній групі; створення умов для досліджень та розвитку творчого підходу; емоційний комфорт, завдяки чому пов'язаний з роботою особистий дискомфорт може бути висловлений і досліджений.

До супервізійної практики залучаються студенти випускних курсів, які оволоділи базовими теретичними знаннями та практичними вміннями й навичками. Проходження супервізійних груп після завершення виробничої практики забезпечує для студентів більш широкий контекст становлення адекватної професійної самооцінки й отримання професійної підтримки. Приймаючи те, що й у інших можуть бути труднощі й помилки, студенти приймають більш реально і власні труднощі професійного становлення. У ході проходження супервізії майбутні фахівці навчаються рефлексивній позиції і комплексному аналізу проблемних ситуацій; визначенню професійних завдань і постановці проблем згідно видів і напрямів професійної діяльності; розвивають вміння розробки й кваліфікованого впровадження діагностичних програм, оволодівають методами надання допомоги та взаємодії з клієнтами; навчаються технікам та розвивають здатність втілювати набуті знання й вміння в реальну практику роботи; оцінюють власну професійну компетентність.

Водночас необхідна поетапна підготовка до проходження супервізії, що включає лекції та тренінгові заняття (робота в парах і трійках, моделювання психотерапевтичних ситуацій і т.ін.) щодо формування знань, практичних умінь і навичок здійснення консультативної, діагностико-корекційної роботи. У процесі супервізії, крім аналізу професійних знань, умінь і навичок, студенти отримують особистісно-професійну підтримку, що сприяє розвитку необхідних особистісно-професійних якостей, допомагає у виробленні індивідуального стилю практичної роботи та зниженню тривоги і страху в роботі з клієнтами, розвиває пізнавальну мотивацію та професійну рефлексію.

Висновки. Постійне становлення й розвиток виступає виразною ознакою й особливістю сучасних психологів-практиків. Відтак, супервізія виступає засобом розвитку рефлексивної компетентності майбутніх психологів, що спонукає студентів до більш глибокого і осмисленого процесу професійного становлення й розвитку; усвідомлення поєднання професійних функцій зі своїми власними способами поведінки і безпосереднім суб'єктивним досвідом. Оскільки супервізія є новою освітньою практикою, що вимагає розробки організаційно-методичних засад її впровадження у процес підготовки майбутніх психологів у ВНЗ.

Список використаних джерел:

1. Залевский Г.В. Супервизия: практика в поисках теории/ Г.В.Залевский // Сибирский психологический журнал.- 2008.- №30.- С.7-13.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативная целевая основа компетентностного подхода в образовании/ И.А.Зимняя.- М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.- 30 с.
3. Кулаков С.А. Практикум по супервизии в консультировании и психотерапии/ С.А.Кулаков.- СПб.: Речь, 2002.- 215 с.
4. Смирнова С.В. Супервизия в процессе профессионального становления личности специалистов-психологов/ С.В.Смирнова// Сибирский психологический журнал.- 2008.- №30.- С.49-53
5. Хайгл-Эверс А., Хайгл Ф., Отт Ю., Рюгер У. Базисное руководство по психотерапии/ Аннелизе Хайгл-Эверс, Франц Хайгл, Юрген Отт, Ульрих Рюгер. – СПб.: «Восточно-Европейский Институт Психоанализа», 1998.- 784 с.
6. Шевченко Н. Ф. Становлення професійної свідомості практичних психологів у процесі фахової підготовки: Монографія / Шевченко Н.Ф. – К.: Міленіум, 2005. - 298 с.
7. Щукина Ю.В. Функции супервизии в обучении методу понимающей психотерапии (Электронный ресурс) / Ю.В. Щукина. Режим доступа к странице: http://pk.mgppu.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=269&Itemid=128
8. Щукина Ю.В. Актуальные проблемы супервизорской практики// Теоретические и прикладные аспекты деятельности Центра экстренной психологической помощи МГППУ. (Электронный ресурс)/ Ю.В. Щукина. Режим доступа: http://psyjournals.ru/cepp/issue/45364_full.shtml

Резюме. В статье осуществлен теоретический анализ актуальных проблем супервизии и раскрыты особенности использования практики супервизии в профессиональной подготовке будущих психологов. Супервизия рассматривается как специфичная форма профессионально-педагогического сопровождения вхождения в профессию, которая выполняет практико-ориентировочную функцию, поскольку она выступает средством развития рефлексивной компетентности будущих психологов.

Ключевые слова: супервизия, профессиональная подготовка будущих психологов, функции супервизии, консультирование, психотерапия, психокоррекция.

Summary. This article provides a theoretical analysis of topical issues of supervision and using the features of supervision practices in the training of future psychologists. To supervisory practices involved graduate students who have mastered basic theoretic knowledge and practical skills.

Keywords: supervision, training future psychologists functions of supervision, counseling, psychotherapy, psychological correction.

УДК [159.9:613]:37(091)

О.Б. ПЕТРЕНКО

ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА ЗІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Резюме. Розглянуто діяльність педагога щодо збереження психічного здоров'я дітей у навчальному закладі, визначено основні показники та критерії психічного здоров'я людини. Проаналізовано праці і досвід роботи В. О. Сухомлинського щодо захисного виховання як глибокої індивідуальної творчості педагога. Зазначено, що сьогодні захисне виховання розглядається як частина психотерапії. Схарактеризовано своєрідну психотерапевтичну функцію слова вчителя, яку особливо відзначав В. О. Сухомлинський, вважаючи його обов'язковою умовою створення стану душевного благополуччя. На підставі аналізу виокремлено ефективні способи поведінки педагога з метою реалізації психотерапевтичної функції. Виділено визначені педагогом моделі захисту дитячої душі. Констатовано, що ідеї Василя Олександровича дають можливість знайти оптимальний шлях для збереження психічного здоров'я школярів в умовах надмірного впливу сучасної індустріальної культури.

Ключові слова: дитина, психічне здоров'я, психотерапевтична роль педагога, захисне виховання, Василь Сухомлинський, моделі захисту дитячої душі.

Постановка проблеми. Сьогодні нікого не треба переконувати у тому, що здоров'я – це фундаментальна цінність буття людини. У наш час категорія здоров'я набула особливої актуальності, трансформувавшись у глобальну проблему існування людської цивілізації, зумовивши перегляд ставлення населення до власного здоров'я та впровадження у життя оздоровчої ідеології. У 2000 р. Всесвітня організація охорони здоров'я ВООЗ проголосила глобальну стратегію “Здоров'я для всіх”, яка містить 6 принципів, 10 положень, 38 завдань, спрямованих на попередження загрози здоров'ю. Основа таких змін – у формуванні природовідповідних життєвих позицій людини щодо світу, самої себе і власного здоров'я [6].

Сучасні дослідження феномену здоров'я людини виявили обмеженість суто медичного підходу, що визначає здоров'я як відсутність хвороби. За сучасними уявленнями категорію здоров'я дослідники (М. Амосов, Г. Апанасенко, Д. Венедиктов, Ю. Лісіцин, Д. Ізуткін, С. Максименко) визначають як інтегровану якість повноцінного гармонійного людського буття в усіх його вимірах та аспектах [3; 5; 6; 11]. Категорія здоров'я – це стан організму та форма життєдіяльності, що забезпечує достатню тривалість життя, необхідну його якість і соціальну дієздатність, а за визначенням ВООЗ, це стан *повного фізичного, психічного, духовного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад* [11].

Мета статті. Відтак, діяльність педагога зі збереження психічного здоров'я дитини з позиції актуалізації ідей Василя Сухомлинського є метою пропонованої розвідки.

Виклад основного тексту дослідження. По суті, здоров'я є своєрідним дзеркалом соціально-економічного, екологічного, демографічного і санітарно-гігієнічного благополуччя країни, одним із соціальних індикаторів суспільного прогресу, важливим чинником, який впливає на якість та ефективність трудових ресурсів. Все більше уваги у сучасному соціумі приділяється проблемі збереження психічного здоров'я особистості. Що ж таке психічне здоров'я? Аналіз зарубіжної й вітчизняної літератури дає змогу констатувати, що *психічне здоров'я* – це внутрішньо системна основа соціальної поведінки особистості. У ньому відображається стан мозку, коли його вищі відділи забезпечують активну інтелектуальну, емоційну та свідомовольову взаємодію індивідуума з довкіллям.

Основними показниками психічного здоров'я вважають:

- ~~дослідницький рівень~~ *високий рівень розумових якостей, наявність розумових якостей;*
- наявність розумових якостей;
- розвиненість мовлення;
- доброзичливість, радість [11, с.11].

Психічний рівень здоров'я обумовлений психічними особливостями людини, можливостями забезпечити і подолати хворобу, способом життя і розумінням того, що здоров'я – це не тільки стан організму, але й стратегія життя. До сфери психічного здоров'я відносять індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини (збудливість, емоційність, чутливість). Психічне життя індивіда складається з потреб, інтересів, мотивів. Психічне здоров'я пов'язане з особливостями мислення, характеру, здібності. Все це обумовлює особливості індивідуальних реакцій на однакові життєві ситуації, вірогідність стресів, афектів. Суттєво впливають на здоров'я людини її особливі психічні стани, які не є постійними її якостями, але виникають спонтанно або під впливом зовнішніх факторів (розлад свідомості, зміни настрою, апатія, стани